

Uit: Kwartaalblad 56 Het Drentse Landschap

De hervormde kerk van Hoogersmilde

Olav Reijers*

Het is een flinke afstand van Hoogersmilde naar Diever. Toch hebben de inwoners van Hoogersmilde dit stuk eeuwenlang afgelegd, meestal te voet, om naar de kerk te gaan. Het gebied is namelijk vanuit het zuiden ontgonnen en viel daarom kerkelijk onder Diever. Pas in 1844 kreeg Hoogersmilde een eigen kerk.

Eenvoudiger kan bijna niet. De hervormde kerk van Hoogersmilde is een rechthoekig gebouwtje met de ingang aan de korte voorzijde. De zijmuren zijn door eenvoudige bakstenen omlijstingen in vier vakken verdeeld met in het midden van elk vak een venster. De ramen zijn blank en doorzichtig, zonder glas-in-lood. De achterzijde van de kerk is op dezelfde sobere manier behandeld, met als enige frivoliteit een meerhoekige afsluiting. Enkel de voorzijde van de kerk toont enige monumentale uitstraling. Het voorportaal heeft een sobere, klassieke omlijsting met een bovenlicht. Wat vooral opvalt is het slanke klokkentorentje dat de kerk bekroont, in dezelfde kleur als het portaal.

Waterstaat

Dergelijke kerkjes zijn in de 19^e eeuw bij tientallen, mogelijk zelfs honderden, gebouwd in ons land. Het is de tijd van een hervonden godsdienstvrijheid gekoppeld aan het ontstaan van nieuwe dorpen en gemeenschappen, in Drenthe bijvoorbeeld vanwege de grootschalige veenontginningen. Het Rijk wilde graag een vinger in de pap houden bij de bouw van al deze nieuwe kerken en stelde daarom subsidies beschikbaar aan de bouwers. In ruil voor deze bijdrage diende het ontwerp van de kerken wel te voldoen aan de wensen van het Rijk. Het Rijk had een voorkeur voor sobere, doelmatige kerken, gebaseerd op een zogenaamde classicistische vormgeving, afgekeken van gebouwen uit de klassieke oudheid. Het toezicht op de ontwerpen en de bouw werd uitgeoefend door ingenieurs van Waterstaat, vandaar de bijnaam waterstaatskerken voor deze omvangrijke groep gebouwen uit het tweede en derde kwart van de 19^e eeuw.

Allure

Ondanks zijn eenvoud heeft het kerkje allure door de korte maar statige oprijlaan met aan weerszijden een bommenrij. Vanaf de Drentse Hoofdvaart heeft de bezoeker zo een prachtige entree naar de kerk. Deze wordt nog versterkt door de aan de linkerzijde gelegen pastorie uit 1923. De kerk is in 1844 gebouwd maar ziet er bijna als nieuw uit, na een grondige opknopbeurt die in 2004 is afgerond. Het gebouw is aangepast aan de eisen van deze tijd, bijvoorbeeld wat betreft verwarming, brandveiligheid en verlichting. Dit heeft het oorspronkelijke karakter van de kerk echter nauwelijks aangetast.

Oorspronkelijk bankenplan

De verassing zit aan de binnenzijde. De kerk bezit een nagenoeg origineel interieur uit 1844 dat zo bijzonder is dat het onder bescherming van de monumentenwet valt. In de meeste kerken zijn de vaste banken in de loop der jaren vervangen door een meer flexibele en comfortabele opstelling. In Hoogersmilde is evenwel het oorspronkelijke bankenplan bewaard gebleven. Gemakkelijk zal het niet zitten, mooi is het wel. Het meeste hout is overigens bij de restauratie vervangen, het was niet meer terug te plaatsen, maar de opstelling is dezelfde gebleven. Bij de restauratie is ook onder verschillende lagen verf de oorspronkelijke kleur van het houten gewelf weer teruggevonden en zo goed mogelijk terug gebracht.

Het gezelschap dat op 29 december 1844 de kerk officieel inwijdde, zoals *'den heer Gouverneur der Provincie Graaf van Randwijck, H.H. leden van Gedeputeerde Staten, den hr. Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, 't Plaatselijk Bestuur van Smilde en anderen'* (citaat Drentsche Courant 31 december 1844) zal zonder enige moeite de kerk in zijn huidige staat hebben herkend. Zij hebben toen alleen over een lemen vloer gelopen, teruggevonden bij de restauratie. Later zijn hier een houten vloer en plavuizen overheen gelegd.

Ook het orgel en de kroonluchters zijn later aangebracht, in de jaren '50 en '60 van de 20^e eeuw. De twee bordjes met het jaartal 1845 zijn afkomstig van het eerste orgel en later boven de zwarte zuilen van de galerij geplaatst.

Huidig gebruik

Een dergelijk gebouw verdient gezien te worden. Met enige regelmaat zijn er tentoonstellingen van foto's of schilderijen in de kerk, vaak in combinatie met de Drentse Fiets4daagse, zodat een groter publiek bereikt kan worden. De restauratie is deels betaald door bijdragen vanuit het dorp zelf. Ook personen en ondernemers die niet kerkelijk zijn, hebben bijgedragen omdat zij het belangrijk vinden dat het gebouw en de bijbehorende maatschappelijke functie voor het dorp behouden blijft.

Al voor de stichting van de kerk had een deel van de gelovigen zich in de jaren '30 van de 19^e eeuw afgescheiden om een eigen Gereformeerde gemeente te vormen. Pas in 1916 kreeg deze gemeente een eigen gereformeerde kerk met pastorie in Hoogersmilde. En nu, bijna tweehonderd jaar later, zijn beide gemeenten weer samengegaan in een federatie met een gezamenlijke predikant die twee kerken tot zijn beschikking heeft. De federatie moet nu een besluit nemen of het beide kerken wil aanhouden of doorgaan met een kerk. Mogelijk kan de Stichting Oude Drentse Kerken nog een rol spelen in het herbestemmen van het andere gebouw.

** Drs. O. Reijers is directeur van het Drents Plateau.*

Stichting Het Drentse Landschap behartigt ook de belangen van Stichting Oude Drentse Kerken.

Foto's: Drents Plateau